

Bygherrerapport for arkæologisk undersøgelse

Etape IV, område 21, østdel

ROM J. nr. 2285
KUAS FOR 2003-2122-0835
Trekroner Øst
Roskilde Dms.

Stednr. 020410
Sogn Roskilde Dms.
Herred Sømme
Amt København

Bopladsområde, yngre bronzealder/ældre førromersk jernalder (?) ca. 1000 –500 f. Kr.

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Resumé.....	2
Undersøgelsens resultater.....	2
Sammenfatning og konklusion – etape IV	4
Perspektiver og videre undersøgelser i fortidsmindelandskabet	4
Topografi, terræn og undergrund	5
Baggrund og begrundelse for udgravningen	5
Udgravningens data.....	5
Udgravningsmetode	5
Dataliste.....	5
Litteraturliste	6
Tidstavle	7

For rapporten

Juli 2006 .....Cand. mag. Birgitte Borby Hansen

Indledning

Nærværende rapport dækker den arkæologiske undersøgelse der blev foretaget 30/5-1/6-06 . Udgravningen blev finansieret af bygherren, Roskilde Kommune. Det af Kulturarvsstyrelsens godkendte budget for undersøgelsen lød på kr. 94.533,68. Roskilde Museum var ansvarlig for undersøgelsen.

Resumé

På område 21, etape IV, blev der undersøgt anlæg på to udvidede mindre felter, FJ/FK og FN/FO på hhv. ca. 625 og 350 m²., beliggende på en lille morænebakke med ca. 50 meters mellemrum. På FJ/FK befandt sig en rester af en mulig lille gårdsenhed med et treskibet langhus og en økonomibygning, omgivet af enkelte gruber. På felt FN/FO undersøgtes et grubekompleks med tætliggende gruber, hvoraf nogle indeholdt ubrændte eller brændte knoglefragmenter samt keramikskår. En koncentration af brændte ben, skår og et fossilt søpindsvin kan udgøre en human kremeret grav. En kogestensgrube med in situ opvarmning indeholdt dyretænder, der kan tolkes som et rituelt dyreoffer. Keramik fra gruberne kan dateres indenfor yngre bronzealder eller ældre førromersk jernalder, ca. 1000 f. Kr. – 500 f. Kr. Den korte afstand mellem bopladsen og gruberne sandsynliggør en sammenhæng tidsmæssigt. Gruberne kan være anlagt og brugt af beboerne på den lille boplads.

Undersøgelsens resultater

Felt FJ/FK

Ved FJ-FK blev der udvidet til et omtrent rektangulært felt på ca. 25x25 meter med enkelte ”udposninger”, ca. 625 m². På feltet blev der undersøgt omtrent 42 anlæg, deraf 26 stolper, 2 gruber og 1 kogestensgrube. Ca. 13 fyldskifter udgik som værende moderne muldrester, stenspor, undergrundsvariationer o.l. Kun ca. 5 fyldskifter blev ikke undersøgt.

Indenfor et område på ca. 12x15 meter blev størstedelen af de ovennævnte stolper undersøgt. Bredden varierede mellem 20-59 cm, flest mellem 20-30 cm. Dybden varierede mellem 2-35 cm, flest under 20 cm. Der synes at have fundet en vis afpløjning sted på morænebakken, da flere var så lidt bevarede. Fylden var i så godt som alle gråbrun muldet ler, få med trækulsnister eller sodning; stolperne synes derfor ”ens”. Stolpenedgravningerne var rundbandede, færre let spidsede.

Det må således påregnes at det er bortpløjet flere stolper. Derfor er det forbundet med stor usikkerhed at sammenkæde evt. stolper til bygningskonstruktioner.

Hus 1?

Stolperne 1695-1690 og 1697-1696 kan evt. være rester af en bygning med dobbelte tagbærende sæt, orienteret ØNØ-VSV. Spandet Ø-V er 4 meter mellem de evt. sæt, bredden 2,5 meter.

Hus 2?

Stolperne 1683-1682 og 1646 (med udskiftning 1645)-1681 kan være rester af en anden lignende mindre bygning, ca. 4 meter syd for førnævnte. Bygningen er i så fald orienteret NV-SØ, spandet 3 meter og bredden 2 meter.

Evt. er der tale om de dårligt bevarede rester af en lille gårdsenhed med langhus (1) og en mindre økonomibygning (2).

De øvrige stolper kan ikke samles i nogen sikker erkendtbar struktur. Den mulige gårdsenhed er mod nord omgivet af nogle rundede muldede gruber samt en kogestensgrube, mod sydøst en

større muldet amorf muldplamage, sandsynligvis en opfyldt lavning/evt. affaldslag. Der sås ingen genstande i overfladen af plamagen, ligesom der ikke fandtes nogen genstande ved snitningen af anlæggene på felt FJ/FK.

Felt FJ/FK rummede således de nedpløjede rester af en mulig lille gårdsenhed med et langhus og en økonomibygning. Datering er ikke mulig ud fra stolper og p.g.a. manglende fund. En sammenligning med de øvrige bopladser i området (etape II og III) ud fra husgrundplaner og bopladsens udtryk, kan en datering indenfor ældre jernalder være mulig.

Felt FN/FO

Omtrent 50 meter vest herfor, på samme morænebakke, blev der ved FN-FO udvidet til et mindre omtrent rektangulært felt på ca. 16x 22 meter, ca. 350 m².

På feltet blev der undersøgt 12 anlæg; der var ingen stolper. I stedet undersøgtes 6 gruber og 2 kogestensgruber. 4 fyldskifter udgik som værende moderne muldrester, stenspor, undergrundsvariationer o.l. En ellipseformet kogestensgrube blev undersøgt få meter nede i grøft FO, tæt på det afrømmede felt (A 1676)

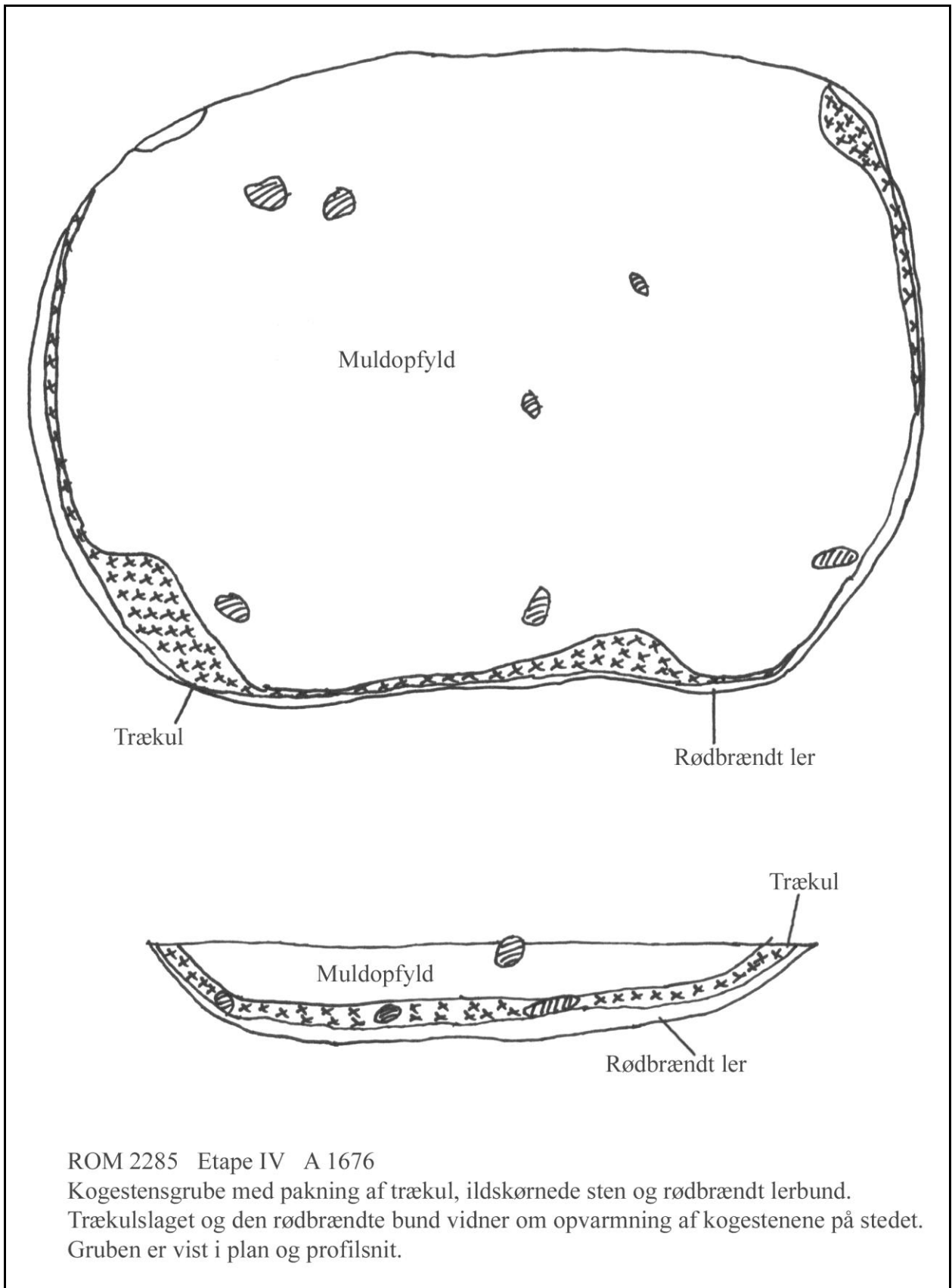
Gruberne på feltet lå samlet i et lille kompleks indenfor ca. 8x11 meter. De rundede eller let ovale muldede gruber lå ganske tæt; en kogestensgrube (1715) var gravet delvist ned i kanten af en større grube (1716). De største gruber varierede i bredde mellem ca. 120-400 cm, de to mindste mellem 60-85 cm. Gruberne var bemærkelsesværdigt lave, mellem 15-30 cm; 1717 blev delvist snittet til en anslået dybde på ca. 50 cm. Grubernes bundprofil var rundet eller uregelmæssigt rundet. Da sådanne gruber ofte har en god dybde, kan der også hér være tale om en vis afpløjning af anlæggene.

Fund i gruberne

I tre af gruberne blev der gjort fund i form af keramikskår og brændte og ubrændte dyreben (1714,1716,1720). I en ellipseformet kogestensgrube blev der fundet dyretænder (1776).

I 1714 blev der i den mørke muld fundet lidt dyreben; også i 1720 fandtes lidt sortbrændt knogle og skårfragmenter. I 1716 blev der i overfladen undersøgt en lille koncentration på ca. 50 cm Ø, bestående af et ca. 5 cm tykt lag af keramikskår af større og mindre, fintmagrede kar, hvid- og blåbrændte benfragmenter samt et forstenet søpindsvin. Der kunne ikke ses nogen fyldforskel mellem denne samling og selv grubens mørke fyld, blandet med skørnede stenstumper og rødbrændt ler. Selve gruben bestod af to ujævnt rundede lag i en samlet nedgravning på ca. 60 cm's dybde. I den øvre horisont fandtes også enkelte brændte ben, mens den nederste var fundtom.

To randskår fra koncentrationen med fordybning og afsats under randen kan dateres indenfor yngre bronzealder eller ældre førromersk jernalder. Da der kan være tale om en human kremeret grav, bør de brændte knogler artsbestemmes. Søpindsvin findes også i andre oldtidsgrave som en del af gravgodset.

1676 sås i overfladen som et superellipsoformet anlæg, med ildskørnede sten og trækul. Langs størstedelen af anlæggets kant sås en bræmme af hhv. meget trækulsholdig fyld samt en bræmme af rødbændt ler. Et profilsnit viste et lavt badekarsformede anlæg med rødbændt bund, dækket

af et op til 5 cm tykt stærkt trækulsmættet lag og mange meget skørbrændte sten. Den rødbrændte undergrund tyder på kraftig varmpåvirkning med in situ ophedning af sten. Der var fund af dyretænder af kvæg eller hest, hvilket litteraturen peger på har sammenhæng med rituel praksis omkring ofring af bestemte dyr i forbindelse med anvendelsen af kogestensgruberne.

Felt FN/FO rummede således et grubekompleks med 7 tætliggende større og mindre lavbundede gruber med rundet eller uregelmæssig bund. Tre af disse indeholdt ubrændte eller brændte knoglefragmenter samt keramikskår. Knoglefragmenterne i 1716 kan stamme fra en human kremering. Skårene kan dateres indenfor yngre bronzealder eller ældre førromersk jernalder. Kogestensgruben med in situ opvarmning (1676) indeholdt dyretænder, der kan tolkes som et rituel offer. Alle gruber må placeres samlet indenfor ovennævnte tidsrum.

Den korte afstand mellem de formodede husspor på felt FJ/FK og gruberne med deponeringer af keramik og brændte ben på felt FN/FO anslår en sammenhæng tidsmæssigt. Ved gruberne kan der være foretaget ofringer eller deponeringer af beboerne på den lille boplads.

Sammenfatning og konklusion – etape IV

På en lille morænebakke undersøgtes på felt FJ/FK en nedpløjet samling stolper, der evt. kan udgøre rester af en mulig lille gårdsenhed med et treskibet langhus og en økonomibygning. P.g.a. manglende fund må en sammenligning med de øvrige bopladser i området (etape II og III) sandsynliggøre datering indenfor ældre jernalder. Den mulige gårdsenhed er omgivet af muldede gruber, en kogestensgrube, samt en opfyldt lavning/evt. affaldslag.

På det nærliggende felt FN/FO på samme bakke undersøgtes et grubekompleks med 7 tætliggende større og mindre lavbundede gruber; tre af disse indeholdt ubrændte eller brændte knoglefragmenter samt keramikskår. En koncentration af brændte ben, skår og et fossilt søpindsvin kan udgøre en human kremeret grav. Skårene kan dateres indenfor yngre bronzealder eller ældre førromersk jernalder. En kogestensgrube med in situ opvarmning indeholdt dyretænder, der kan tolkes som et rituel offer. Alle gruber må placeres samlet indenfor ovennævnte tidsrum.

Den korte afstand mellem bopladsen og gruberne med deponeringer sandsynliggør en sammenhæng tidsmæssigt. Gruberne kan være anlagt og brugt af beboerne på den lille boplads.

Perspektiver og videre undersøgelser i fortidsmindelandskabet

De mange ha afrømmet muld har givet os et unikt overblik over fortidige aktiviteter i et samlet større lokalt område. Fremkomsten af bopladserne på etape II, III og IV er det første større overblik, opnået i denne del af Sjælland. Fortidsminderne giver derfor et helt nyt og unikt bidrag til forskningen i den tidlige jernalders bosættelsesmønster på Sjælland. Flere og flere undersøgelser på Sjælland viser at bosættelsesmønstret er forskelligt fra f.eks. det jyske. Resultaterne her fra Trekroner vil indgå i den fremtidige forskning på området.

Ved fremtidige anlægsarbejder i Trekroner-området er der derfor al mulig grund til at forvente yderligere fremkomst af bosættelser, bl.a. på arealerne mellem de nuværende byggemodnede områder og ind mod Roskilde. Der er også grund til at forvente fremkomsten af gravpladser tilhørende de ældre jernalders bosættelser – samt bosættelser tilhørende vikingetidsgraven ved Grydehøj. Der er således al mulig grund til fortsatte prøveundersøgelser forud for alle anlægsarbejder i området.

Topografi, terræn og undergrund

Omådet syd for Skademosegård er et let kuperet terræn, med et højere plateau sydvest for gården, hvor terrænet stiger op mod en morænebakke. Lige vest for gården ses en større lavning endnu i terrænet, stigende til endnu en højde mod nord. Lavningen har oprindeligt bredt sig ud på arealet jvnf. iagttagelser i søgegrøfterne. Sydligst på arealet, nær det kommende kloaktracé, ses nær en nuværende lille sø, at denne oprindeligt har bredt sig i en smal øst-vest gående lavning. Undergrunden på arealet består af gulbrunt sandet stenet ler, fedt eller med grusede partier.

Baggrund og begrundelse for udgravningen

Undersøgelserne på etape IV på området syd for Skademosegård var en fortsat del af de arkæologiske undersøgelser forud for Roskilde Kommunes omfattende anlægsarbejder i Trekroner Øst (se beretninger fra etaperne I, II og III). Prøveundersøgelserne på etape IV blev foretaget i marts og april 2006; de udvidede undersøgelser maj-juni 2006.

Udgravningens data

Ansvarlig leder: museumsinspektør Jens Ulriksen

Daglig leder: cand. mag., arkæolog Birgitte Borby Hansen, Roskilde.

Assistent: Arkæologistuderende Katrine Moberg Riis fra Saxo Institutet, Kbh.'s Universitet. Holbæk Museum stod for opmålingen med totalstation. Vejret var skiftende med sol og regnbyger, ca. 15 + grader C.

Udgravningsmetode

Efter afrømning blev der etableret målesøm via Pythagoras til manuel fladetegning i 1:50 på millimetertegneplast. Snittegninger i 1:10 og beskrivelse af anlæg blev foretaget på millimeter plastark. Anlæg blev snittet med spade, mens profiler efterfølgende blev afrenset med ske. Der blev taget trækulsprøver.

Dataliste

Ansvarsmuseum: Roskilde Museum, j. nr. 2285

KUAS FOR 2003-2122-0835

Trekroner Øst

Roskilde Dms.

Stednr. 020410

Sogn Roskilde Dms.

Herred Sømme

Amt København

Originaldokumentation og oldsager opbevares efter undersøgelsens afslutning på Roskilde Museum.

Litteraturliste

Borby Hansen, B. 2004: Kogestensgruber – almindelig men mystiske! Liv og Levn 18. Næstved Museum.

Gustafson, L, Heibreen, T. & Martens, J. 2005: De gåtefulle kokegroper. Kokegropseminaret 31. november 2001. Varia 58. Kulturhistorisk Museum, Fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo.

Henriksen, M.B. 2005: Danske kogegruber og kogegrubefelter fra yngre bronzealder og ældre jernalder. I: Gustafson, L, Heibreen, T. & Martens, J. 2005: De gåtefulle kokegroper. Kokegropseminaret 31. november 2001. Varia 58. Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo

Jensen, J. 2003: Danmarks Oldtid. Ældre jernalder 500 f. Kr.-400 e. Kr. Gyldendal. København.

Schmid, E. 1972: Atlas of Animal Bones For Prehistorians, Archaeologists and Quaternary Geologists. Elsevier Publishings Company. Amsterdam-London-New York.

TIDSTAVLE

Periode	Underperiode	Kalenderår f./e. Kr.
		— 1536
Middelalder	Senmiddelalder	1400
	Højmiddelalder	1200
	Tidlig middelalder	1050
	Vikingetid	775
Jernalder	Germansk jernalder	375
	Romersk jernalder	Kr. fødsel
	Føromersk jernalder	500
Bronzealder	Yngre bronzealder	1100
	Ældre bronzealder	1700
	Sen-neolitisk tid	2400
Bondestenalder	Enkeltgravstid	2800
	Mellem-neolitisk tid	3200
	Tidlig-neolitisk tid	3900
Jæger- samlerstenalder	Ertebøllekultur	5400
	Kongemosekultur	6800
	Maglemosekultur	9000
Ældste stenalder / Palæolitikum	Ahrensburgkultur	10000
	Bronnøkkultur	11500
	Federmesserkultur	12000
	Hamburgkultur	